

Проблема малої групи в сучасній психолого-педагогічній науці. // Актуальні проблеми професійно-педагогічної освіти та стратегії розвитку: Зб. наук. праць / За заг. ред. О.А.Дубасенюк, Л.В.Калініної, О.Є.Антонової. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2006. – 216 с., С. 64 – 66.

*Карлюк Світлана,
аспірант кафедри педагогіки
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)*

Проблема малої групи в сучасній психолого-педагогічній науці

Вже декілька десятиліть проблема взаємодії людей в рамках невеликих об'єднань, які виникають формальним або неформальним чином, знаходиться в центрі уваги дослідників різних наук та шкіл. Проблема групи, в яку включається особистість в процесі своєї життєдіяльності, є однією з найважливіших в сучасній науці. Саме тому дане питання є досить актуальним для розгляду, оскільки становлення особистості не може розглядатись окремо від суспільства в якому вона живе, та від системи взаємин, в яку вона включена. Але природа міжособистісних взаємин в будь-яких спільнотах є досить слабкою. В них проявляються як суто індивідуальні якості особистості – її емоційні і волевовластивості, інтелектуальні можливості, так і засвоєні особистістю норми і цінності суспільства. В системі міжособистісних взаємин людина реалізує себе, віддаючи суспільству те, що засвоїла в ньому. Тому її активність та діяльність є найважливішою складовою в системі міжособистісних взаємин. Вступаючи в самі різноманітні контакти за формою, змістом, цінностями, структурою людських об'єднань, – індивід проявляє себе як особистість і надає можливість оцінити себе в системі взаємовідносин з іншими; до того ж психологія та поведінка окремої людини як особистості істотно залежить від соціального середовища, в якому та перебуває. Останнє являє собою складну будову суспільства, у якому люди об'єднанні один з одним у багаточисельні та різноманітні, більш або менш стійкі об'єднання, які називаються групами. Вони відрізняються за розмірами, ступенем організованості, характером внутрішніх взаємодій, поведінкою членів групи. Серед них можна виділити великі та малі. Великі групи представлені державами, націями, народностями, партіями, класами, іншими соціальними спільнотами, які виокремлюються за професійними, економічними, релігійними, культурними, освітніми, віковими, статевими та іншими можливими ознаками. Через них опосередковано здійснюється вплив ідеології суспільства на психологію кожної окремої людини. Безпосереднім провідником впливу суспільства й великих соціальних груп на індивіда є мала група. Вона являє собою невелике об'єднання людей (від 2 – 3 до 20 – 30 чоловік), зайнятих будь-якою спільною діяльністю, які перебувають в прямому контакті один з одним і де людина проводить більшу частину свого життя. Прикладами малих груп, найбільш вагомих для людини, є сім'я, шкільний клас, студентська група, трудовий колектив, об'єднання близьких друзів та приятелів.

Проблема малої групи не є новою. Інтерес до її дослідження виник давно, по суті відразу після того, як почала обговорюватися проблема взаємин суспільства й особистості. Кожен дослідник, який приступає до аналізу цієї проблеми, береться характеризувати малу групу як те первинне середовище, в якому особистість робить свої перші кроки й продовжує розвиватись далі.

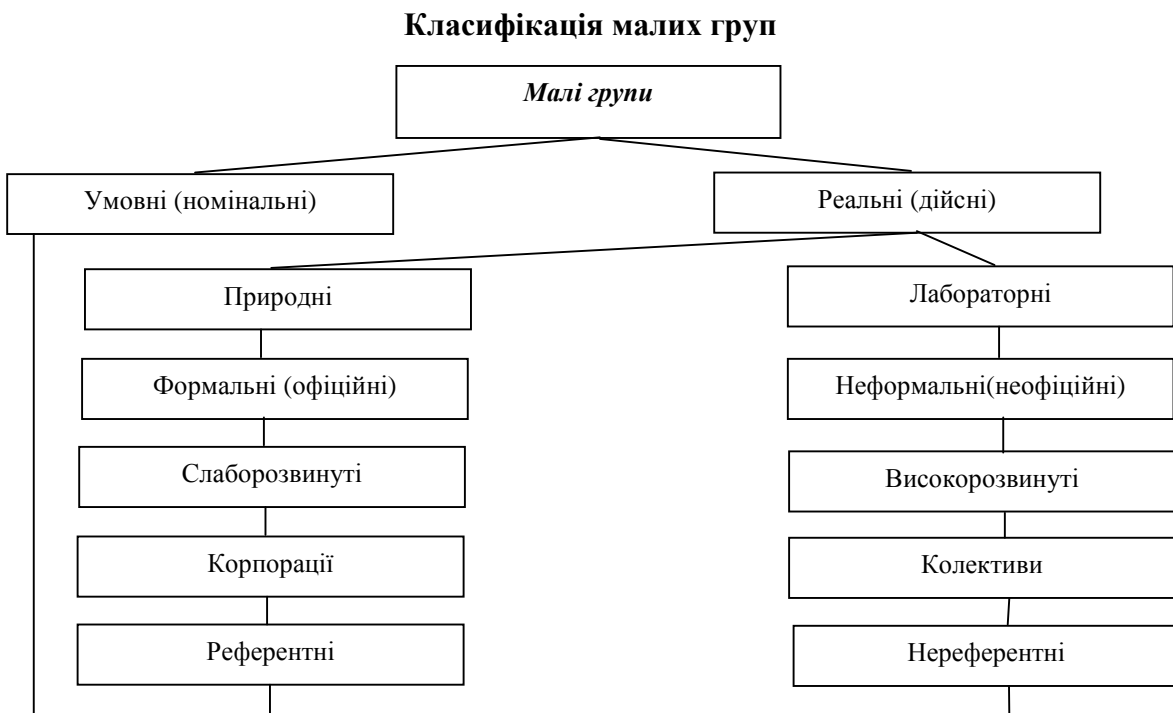
У вітчизняній та зарубіжній психолого-педагогічній літературі дана проблема розроблена на досить глибокому науково-методичному рівні. Особлива роль у розвитку психології малих груп належить К.Левіну, що є основоположником великого наукового напрямку „групова динаміка”. Під його керівництвом були проведені дослідження Р.Леппіта й Р.Уальта по вивченню групової атмосфери й стилів керівництва, зміни стандартів групової поведінки в процесі дискусії. К.Левін один з перших вивчав феномен соціальної влади (впливу), внутрішньо групові конфлікти, динаміку групового життя. В нашій державі у вивченні психології малих груп велику роль зіграли наукові праці й практична діяльність А.Залужського, А.Петровського, Б.Паригіна, В.Бехтерева, Д.Ельконіна, Л.Уманської, П.Блонського, Я.Коломінського, чий погляд на деякі аспекти даної проблеми і сьогодні привертають увагу фахівців. У цих дослідженнях

різноманітно представлена феноменологія малої групи, організація, структура й керування (включаючи керівництво й лідерство), нормативна регуляція поведінки, згуртованість, психологічний клімат, мотивація групової тривалості, емоційні й ділові взаємини. Продуктивними з точки зору методологічного підходу слід вважати соціологічний метод Д.Морено, який дозволяє визначити структуру міжособистісних взаємин членів групи та соціологічний напрям Е.Мейо, відомий під назвою „хотгориських експериментів”. Ці та інші теоретичні підходи до вивчення соціальної психології малих груп є свідченням загостреної уваги дослідників до даного питання й саме тому воно потребує детального аналізу та наукового обґрунтування.

Характеристикою малої групи є психологічна й поведінкова спільність її членів, яка виділяє й обумовлює групу, робить її відносно автономним соціально-психологічним утворенням. Ця спільність може виявлятися за різними характеристиками – від суто зовнішніх (наприклад, територіальна спільність людей як сусідів) до достатньо глибоких внутрішніх (наприклад, членів однієї родини). Мірою психологічної спільності виступає згуртованість групи – одну з основних характеристик рівня її соціально-психологічного розвитку.

Малі групи можуть бути різними за величиною, за характером і структурою взаємин, які існують між їх членами, за індивідуальним складом, особливостями цінностей, норм і правил поведінки, які розподіляються між членами певної групи, міжособистісними відносинами, цілями й змістом спільної діяльності. Всі перераховані характеристики являють собою основні параметри, за якими виділяють, розділяють і вивчають малі групи в сучасній психолого-педагогічній науці. Розглянемо класифікацію малих груп (схема 1).

Схема 1.

Умовні або номінальні – це групи людей, що не входять до складу ні однієї малої групи. Іноді виділення таких груп необхідно в дослідницьких цілях, щоб порівняти результати, отримані в реальних групах, з тими, які характеризують випадкове об’єднання людей, що не мають ні постійних контактів один з одним, ні спільної мети. На противагу номінальним групам виділяються *реальні*. Вони являють собою дійсно існуючі об’єднання людей, що повністю відповідають визначенню малою групи.

Природними називають групи, які складаються самі по собі, незалежно від бажання експериментатора. Вони виникають і існують, виходячи з потреб суспільства або включених у ці групи людей. На відміну від них *лабораторні* групи створюються експериментатором з метою

проведення якого-небудь наукового дослідження, перевірки висунутої гіпотези. Вони настільки ж діючі, як і інші групи, але існують тимчасово – тільки в лабораторії.

Природні групи діляться на *формальні* й *неформальні* (інша назва – офіційні й неофіційні). Перших відрізняє те, що вони створюються й існують лише в рамках офіційно визнаних організацій, інші виникають і діють ніби поза рамками цих організацій (прикладом може бути шкільний клас як офіційна мала група й неформальне молодіжне об'єднання як неофіційна група). Цілі, переслідувані офіційними групами, задаються ззовні на основі завдань, що стоять перед організацією, у яку дана група включена. Завдання неофіційних груп звичайно виникають і існують на базі особистих інтересів їхніх учасників, можуть збігатися й розходитися з цілями офіційних організацій.

Малі групи можуть бути *референтними* й *нереферентними*. Референтна – це будь-яка реальна або умовна (номінальна) мала група, до якої людина добровільно себе зараховує або членом якої вона хотіла б стати. У референтній групі індивід знаходить для себе зразки для наслідування, це можуть бути цілі й цінності, норми й форми поведінки, думки й почуття даної групи. Нереферентною вважається така мала група, психологія й поведінка якої далекі для індивіда або байдужі йому. Крім цих двох типів груп, можуть існувати й *антиреферентні* групи, поведінку й психологію членів яких людина зовсім не приймає, засуджує й відкидає.

Всі природні групи можна розділити на *високорозвинені* й *слаборозвинені*. Слаборозвинені малі групи характеризуються тим, що в них немає достатньої психологічної спільності, налагоджених ділових і особистих взаємин, чіткого розподілу обов'язку, визнаних лідерів, ефективної спільної діяльності. Інші являють собою соціально-психологічні спільності, що відповідають всім перерахованим вище вимогам. Слаборозвинені, за визначенням є, наприклад, умовні й лабораторні групи. Серед високорозвинених малих груп особливо виділяються *колективи*. У колективі міжособистісні відносини засновані на взаємній довірі людей, відкритості, чесності, порядності, взаємоповазі тощо. Для того щоб назвати малу групу колективом, вона повинна відповідати ряду досить високих вимог: успішне виконання завдань, які на неї покладені; висока мораль та гарні людські взаємини; створення для кожного свого члена можливості розвитку як особистості; здатність до творчості. Психологічно розвинута мала група вважається колективом, якщо в ній склалася диференційована система різних ділових і особистих взаємин, які будуються на високій моральній основі. Такі відносини можна назвати колективістськими, тобто такими, які визначаються через поняття моральності, відповідальності, відкритості, колективізму, контактності, організованості, ефективності й інформованості.

Таких малих груп, які повністю би відповідали всім перерахованим вимогам колективу, у дійсності дуже мало. Більшість їх займає проміжне положення між слаборозвиненою групою й високорозвиненим колективом. За своїми окремими соціально-психологічними параметрами вони цілком можуть претендувати на те, щоб називатися колективами, однак за іншими – серйозно їм поступають, тому представлену модель треба розглядати швидше як ідеал, до якого повинен прагнути колектив у процесі свого розвитку. Але до якого б типу ми не віднесли малу групу, знаючи організаційно-педагогічні проблеми її створення, слід врахувати, що існування, ідеали, норми поведінки даної групи в більшості випадків (якщо не у всіх) залежать від лідера (формального або неформального), людини, яка користується авторитетом і готова приймати рішення за групу, а з ним і відповідальність за її існування.

Перелік використаної літератури

1. Волкова.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2002. – 576 с.
2. Донцов А.И. Психология коллектива. – М., 1984.
3. Краткий психологический словарь. – М., 1985.
4. Практикум з педагогіки: Навчальний посібник: Видання 3-тє, перероблене і доповнене / За заг. ред. О.А.Дубасенюк. – Київ: „Центр навчальної літератури”, 2004. – 464 с.
5. Сметанський Микола, Галузяк Василь – Проблема виховання особистості у колективі в теоретичній спадщині А.С.Макаренка та В.О.Сухомлинського // Рідна школа, 2002. – № 8. – С. 9.

